

УДК 94(477) «20»

МІЛІТАРНА Й ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ Й УКРАЇНЦІВ ТА ЇЇ СУЧАСНІ СУСПІЛЬНІ НАСЛІДКИ*

Юрій ФІГУРНИЙ

кандидат історичних наук,
завідувач відділу української етнології НДІУ

Анотація. У статті аналізуються мілітарна й інформаційна агресія Російської Федерації проти України й українців та її сучасні суспільні наслідки. Автор переконаний, що це не звичайне збройне протистояння, а цивілізаційний конфлікт найвищого рівня.

Ключові слова: Україна, українці, Збройні сили України, Російська Федерація, цивілізаційна війна, наслідки мілітарної та інформаційної російської агресії.

МИЛИТАРНАЯ И ИНФОРМАЦИОННАЯ АГРЕССИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПРОТИВ УКРАИНЫ И УКРАИНЦЕВ И ЕЕ СОВРЕМЕННЫЕ ОБЩЕСТВЕННЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Юрий ФИГУРНЫЙ

кандидат исторических наук,
заведующий отделом украинской этнологии НИИУ

Аннотация. В статье анализируются милитарная и информационная агрессия Российской Федерации против Украины и украинцев и ее современные общественные последствия. Автор убежден, что это не обычное вооруженное противостояние, а цивилизационный конфликт наивысшего уровня.

Ключевые слова: Украина, украинцы, Вооруженные силы Украины, Российская Федерация, цивилизационная война, последствия милитарной и информационной российской агрессии.

MILITARY AND INFORMATION AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE AND UKRAINIANS AND ITS MODERN SOCIAL CONSEQUENCES

Yurii FIHURNYI

Candidate of Historical Sciences,
Head of the Ukrainian Ethnology Department of RIUS

Annotation. The article analyzes military and information aggression of the Russian Federation against Ukraine and Ukrainians, as well as its modern social consequences. The author is convinced that this is not an ordinary armed confrontation but a civilizational conflict of the highest level.

Key words: Ukraine, Ukrainians, the Armed Forces of Ukraine, the Russian Federation, civilizational war, the consequences of the military and information Russian aggression.

* Публікація містить результати досліджень, проведених за грантової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом № Ф72/65-2017 «Історичні передумови та сучасні суспільні наслідки агресії Російської Федерації проти України 2014–2015 років».

На зламі 2013 – 2014 рр. Україна переживала складні часи. Внаслідок недалекоглядної внутрішньої і зовнішньої політики тогочасної влади в Києві розпочалися протестні акції, які згодом переросли в Революцію гідності. Революційні протести охопили майже всі регіони України і призвели до втечі В. Януковича та його найближчих поплічників. Під час переформатування владних структур Українська держава була надзвичайно ослаблена. Її слабкістю скористалася північно-східна сусідка, так звана «братня» Російська Федерація (далі – РФ). Спочатку агресор захопив Кримський півострів, а потім за допомогою своїх агентів дестабілізував ситуацію на сході і півдні України, а дещо згодом розпочав збройне вторгнення на територію України.

Актуальність дослідження цієї проблеми полягає в тому, що, аналізуючи й осмислюючи збройну та інформаційну російську агресію супроти України і сучасні суспільні наслідки війни на сході України, ми маємо можливість стисло проаналізувати передумови, перебіг і можливі заходи української влади для відновлення територіальної цілісності Української держави. Наукова новизна праці полягає у зверненні до важливих проблем сучасної української історії, а саме – російсько-українського збройного та інформаційного протистояння, вивчення якого тільки розпочинається, а оскільки цей конфлікт ще не завершився, то його остаточне осягнення відтерміновується на невизначений час.

Вивчення та опанування поставленої мети, а саме неупереджений аналіз російської агресії супроти українців і військово-політичні наслідки війни на сході України у 2014–2017 рр., передбачає

виконання таких головних завдань: 1) стисло проаналізувати напрацювання та історіографію з цієї тематики; 2) розкрити передумови і перебіг агресії РФ; 3) охарактеризувати сутність російсько-української війни; 4) зробити аналіз суспільно-політичних наслідків цивілізаційного конфлікту на сході України; 5) підбити остаточні підсумки дослідження.

Одним із важливих сучасних суспільних наслідків агресії РФ проти України стала поява великої кількості праць різного формату з цієї актуальної проблематики. За нашими приблизними підрахунками, з початку російської агресії (лютий 2014 р.) і по серпень 2017 р. побачило світ близько 100 видань, прямо чи опосередковано присвячених цій неоголошеній війні. Серед них наукові монографії, науково-популярні книги, брошури, альбоми фотографій, збірники документів, матеріалів і документальних свідчень, блогів, біографій героїв, художня література і навіть дитячі книжки. Загалом більшість текстів (наукових, науково-популярних, документальних, художніх, мистецьких тощо) слугують дієвим засобом збереження в національній пам'яті цих подій як для сучасників, так і для нащадків. Також вони виконують важливу функцію їх переосмислення, що конче потрібно для фіксації й унаочнення набутого досвіду (позитивного і негативного) і подальшого його закріплення в історичній пам'яті українців.

Назвемо лише найбільш цікаві, на нашу думку, видання, які висвітлюють російсько-українську війну: *Залізник Л. Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки і суть російсько-української війни 2014 р.* – К.: Шлях, 2014. – 168 с.;

Усна історія російсько-української війни (2014–2015 роки / за ред. В. Марокко. – Вип. І. – К.: КІС, 2015. – 176 с.); *Каліновська О., Криштопа О., Назаренко Є., Трохимчук В., Феденко Д.* Неоголошена війна. Невідомі факти і хроніка АТО. – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. – 334 с.; *Магда Є.* Гібридна війна: вижити і перемогти. – Харків: Віват, 2015. – 304 с.; *Донбас і Крим: ціна повернення / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власика, Е. М. Ліанової, О. М. Ляшенка.* – К.: НІСД, 2015. – 474 с.; *Задорожній О. В.* Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права. – К.: КІС, 2015. – 712 с.; *Катастрофа і триумф. Історії українських Героїв.* – К.: ТОВ «Українська прес-група», 2015. – 296 с.; *Слабошпицький М.* Велика війна 2014...: Україна: виклики, події, матеріали. – К.: Ярославів Вал, 2015. – 320 с.; *Кацпор О.* Війна очима ТСН. 28 історій по той бік камери. – К.: Видавництво «Основи», 2015. – 224 с.; *Сергацкова Е., Чапай А., Максаков В.* Война на три букви. – Харків: Фоліо, 2015. – 384 с.; *Березовець Т.* Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни». – К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. – 392 с.; *Волонтери. Мобілізація добра: збірка.* – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. – 256 с.; *Донбас и Крым: цена возвращения / сокр. пер. с укр.* – К.: НИСИ, 2015. – 224 с.; *Ткаченко В. М.* «Путінізм»: шовінізм пострадянського реваншу. – К.: Знання України, 2015. – 120 с.; *Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів»...* Военна історія України від давнини до сьогодення / авт. кол.: Б. Черкас та ін., упоряд. К. Галушко. – Харків, 2016. – 352 с.; *Вторжение в Украину: Хроники российской*

агрессии. – К.: Брайт Стар Паблішинг, 2016. – 240 с.; *Антонов-Овсеенко А. Л.* Проект «Украина». Три войны России с Украиной. – Харків: Фоліо, 2016. – 346 с.; *Скобало Ю. Б.* Війна не поставила нас на коліна! – Львів: Растр 7, 2016. – 304 с.; *Соколов Б. В.* Последние войны России. – К.: Знання України, 2016. – 44 с.; *АД 242.* Історія мужності, братерства та самопожертви. – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. – 352 с.; *Пестрікова О. М.* Хоробрі серця неможливо зупинити. – Запоріжжя: Кераміст, 2016. – 160 с.; *Ткаченко В.* Росія: ідентичність агресора. – К.: ВЦ «Академія», 2016. – 256 с.; *Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П.П. Гай-Нижник* (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. – К.: МП «Леся», 2016. – 586 с.; *Агресія Російської Федерації проти України: проблеми оптимізації державного управління та системи національної безпеки. Експертно-аналітична доповідь / П. П. Гай-Нижник* (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. – К.: МП «Леся», 2016. – 28 с.; *Старостіна С. Л.* Увійшли у безсмертя. Книга пам'яті Героїв Небесної Сотні і воїнів АТО Хмельниччини. – Хмельницький: Видавець ФОП Цюпак А. А., 2016. – 180 с.; *Коляновський О.* Вони пішли захищати Україну. – Вишгород: ПП Сергійчук М. І., 2016. – 160 с.; *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / упор.*

- П. Гай-Нижник. – К.: МП «Леся», 2016. – 348 с.; Коли грянув грім. Частина 1. Український прапор – значить мир. – Вінниця: ТОВ Консоль, 2016. – 480 с.; *Фімін І. Г.* Доброволець «Сумрака»: правда про війну. – К.: СПД Фімін Г., 2016. – 64 с.; *Потапенко Я.* П'ята російсько-українська війна: від Майдану до східного фронту (підходи, оцінки, інтерпретації). – Переяслав-Хмельницький, 2016. – 304 с.; Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015). Збірник документів і матеріалів. Друге видання. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2016. – 1092 с.; 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави. – К.: Ніка Центр, 2016. – 796 с.; Добробати. – Х.: Фоліо, 2016. – 570 с.; *Богдан І.* Мариуполь–2014: документально-хронологический обзор. – Мариуполь: КИТ, 2016. – 208 с.; *Березовець Т.* Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни» (видання друге). – К.: Брайт Стар Паблішинг, 2016. – 408 с.; *Залевский В.* Под флагом 95-ки. АТО глазами мобилизованого херсонца. – Житомир, 2016. – 176 с.; *Ткач В. І.* Війна і міф. «Велика українська стіна». – Чернівці: Букрек, 2016. – 244 с.; Усна історія російсько-української війни (2014–2016 роки). – Вип. 2. 55-та окрема артилерійська бригада. – К.: КІС, 2016. – 464 с.; *Положай Є. В.* Іловайськ. – Х.: Фоліо, 2016. – 380 с.; *Забужко О.* «І знову я влізаю в танк...». Вибрані тексти 2012–2016. Статті, есе, інтерв'ю, спогади. – К., 2016. – 416 с.; *Трохимович В. М.* Любов на лінії вогню. – Х.: Фоліо, 2016. – 150 с.; *Каліновська О., Криштопа О.* Про мертвих, живих і ненароджених Героїв (не) війни. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 304 с.; Історія українського війська. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 416 с.; *Музыка М., Польшаль А.* Савур-могила. Военные дневники. – Х.: Фоліо, 2016. – 220 с.; Світова гібридна війна: Український фронт / за ред. В. П. Горбуліна. – К.: НИСД, 2017. – 496 с.; *Гай-Нижник П. П.* Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. – К.: МП «Леся», 2017. – 332 с.; *Гай-Нижник П.* Основні засади стратегії деокупації та реінтеграції Криму в контексті національної безпеки України: штрихи до проблеми й напрямки розв'язання. – К.: МП «Леся», 2017. – 52 с. та ін.
- Маємо надію, що ця гостра й болюча тема українців та усієї світової спільноти і надалі буде залишатися в центрі уваги як безпосередніх учасників неоголошеної російсько-української війни, так і вчених, аналітиків, публіцистів, журналістів та всіх свідомих і небайдужих українських громадян, а також наших друзів за межами Української держави.
- Після руйнації СРСР здавалося, що всі колишні радянські республіки остаточно позбавилися тоталітарного спадку й отримали реальну можливість повернутися до демократичного розвитку. Для більшості пострадянських держав цей шлях виявився важким і тернистим, але реальним. Досягнення Литви, Латвії й Естонії мали б надихнути й інші постколоніальні країни. Якщо Грузія, Україна і Молдова намагалися наздогнати прибалтійські держави, то інші пострадянські республіки обрали зворотний напрям розвитку – авторитаризм. Особливу роль у цих деструктивних процесах почала відігравати РФ. Головною метою Кремля було не лише зберегти єдність Російської держави (дві кровопролитні чеченські війни – яскравий приклад боротьби з так званим

«сепаратизмом» по-російськи), а й значно посилити її міжнародний, політичний, економічний і військовий потенціал та відновити статус наддержави.

У цих амбітних планах Україна займала важливе місце, оскільки без її промисловості, вигідного геополітичного положення, інтелектуального потенціалу й великих людських ресурсів РФ ніколи не досягне рівня, наприклад, США чи хоча б КНР. Спочатку Москва намагалася повернути Київ за допомогою вигідних економічних пропозицій та підкуповувала український істеблішмент грошима, нагородами та іншими преференціями. Особливу надію Кремль мав на так звану «м'яку силу», а саме – на т. зв. концепт «Русскага міра».

За своєю сутністю «Русській мір» як політико-ідеологічний концепт – це не звичайний культурницький проект, а неоімперська геополітична ідеологічна доктрина, яка має на меті обґрунтувати теоретично та допомогти практично реінкарнувати РФ як наддержаву у кордонах 1914 р. [7, с. 41].

Але Революція гідності перекреслила всі плани російських можновладців, тому вони переорієнтувалися на силове вирішення так званого «українського питання», а саме – на поступове ослаблення України, розчленування та остаточну ліквідацію української державності, знищення української нації та поглинання й повну асиміляцію українців.

Перебіг сучасної російсько-української війни умовно можна розділити на такі етапи: 1) анексія Криму (лютий – березень 2014 р.); 2) проект «Новороссія» (квітень – липень 2014 р.); 3) замаскована військова агресія РФ проти України (липень 2014 р. – лютий 2015 р.); 4) стабілізація лінії фронту на сході України,

перманентні бойові зіткнення на найважливіших ділянках протистояння та неперервна прихована воєнна й відкрита інформаційна агресія РФ (лютий 2015 р. – до сьогодні).

Анексія Криму стала найвищим «досягненням» РФ загалом і В. Путіна зокрема та найганебнішою поразкою сучасної Української держави та її тогочасного керівництва в російсько-українському протистоянні.

Треба зазначити, що загарбання Криму РФ було не спонтанним рішенням Кремля, а готувалося впродовж багатьох років. З цього приводу П. Гай-Нижник наголошує: «Єдиним регіоном, який мав досить вагому проросійську ідентичність і водночас був достатньо насичений кремлівською агентурою та озброєними підрозділами регулярної російської армії, був Крим. Достеменно відомо, що російському вторгненню передувала активна пропагандистська кампанія, диверсійна й агентурна діяльність, насамперед у Севастополі, розгорнута задовго до початку лютневих подій безпосередньо спецслужбами РФ. Головним завданням агентів Кремля була деморалізація особового складу підрозділів ЗСУ та спонукання наших військових до відмови від озброєного спротиву агресору» [3, с. 200–201].

Втрата Кримського півострова і великого угруповання Збройних сил України (далі – ЗСУ) у Криму призвела до ослаблення як офіційного Києва на міжнародній арені, так і деморалізації українського суспільства. Успішне захоплення Криму підштовхнуло В. Путіна до реалізації наступного проекту «Новороссія», сутність якого полягала у розчленуванні України і від'єднанні від неї східних і південних регіонів з наступним

продовженням цих деструктивних процесів у центральних, північних і західних областях. Так розпочалася так звана «Русская весна», яка мала покласти край єдиній Україні та остаточно знищити її соборність і суверенність.

Але у травні 2014 р. українці перейшли в наступ, знищили путінських терористів в Одесі, обрали у першому турі Президентом України П. Порошенка, почали створювати добровольчі батальйони і масово вступати до лав ЗСУ і Національної гвардії України. У свою чергу всенародно обраний Президент своїм указом проголосив Антитерористичну операцію і розпочав контрнаступ на терористичні осередки на сході України. За короткий проміжок часу В. Путіну стало зрозуміло, що «Русская весна» зазнала краху, і тому він розпочинає неоголошену збройну агресію супроти України. Напад російської армії став несподіванкою для вищого керівництва ЗСУ. Він призвів до цілої низки гучних поразок та значних втрат серед військовослужбовців і добровольців. Одна з них – Іловайський казан (котел). Разом з тим українці продемонстрували бойовий дух і військову майстерність, наслідком яких стала велика кількість убитих і поранених російських військовиків і терористів. Зрештою, тиск світової громадськості й реальна оцінка військової ситуації на сході України призвели до початку мирних перемовин у столиці Білорусії. Завдячуючи посередництву європейських лідерів, ситуацію на сході України вдалося дещо стабілізувати. Водночас так звані «Мінськ – 1», «Мінськ – 2» не змогли кардинально вирішити проблему, вони її лише тимчасово «заморозили», оскільки відкритий військовий конфлікт на Донбасі став прихованим, але щоденні

повідомлення про вбитих, поранених і руйнування лише підтверджують цю жахливу ситуацію, а саме ведення військових дій на сході України.

П. Гай-Нижник переконаний, що так звані «Мінські домовленості» були тільки своєрідним дипломатичним прикриттям для сепаратних переговорів поміж російськими, європейськими й українськими перемовниками з метою поладження збройного конфлікту ціною України й українських національних інтересів. Як наслідок – відмова П. Порошенка та його дипломатичної команди від будапештського, женецького та інших форматів, відсторонення від допомоги великих геополітичних гравців – США, Великої Британії, Євросоюзу та залишення України майже сам на сам з РФ. Оскільки посередництво Франції і ФРН виявилось лише прикриттям угодовської політики Ф. Оланда й А. Меркель щодо агресивних дій (військових та інформаційних) В. Путіна [3, с. 277–279].

З цього приводу вчені-українознавці в експертно-аналітичній доповіді зазначають: «Мінський процес» слід розглядати як механізм зниження інтенсивності військової складової конфлікту та переведення його в розряд заморожених. Спотворена імплементація «Мінських домовленостей» є невігідною для України. Адже вона повертає до складу України зруйновані території, повністю контрольовані та керовані місцевими бандитськими угрупованнями й російськими окупантами та величезну кількість озлобленого електорату з промітою російською пропагандою свідомістю. Тому потрібно домовлятися про використання інших форматів, зокрема нормандського, женецького, чи навіть вимагати повернення до

будапештського, але оновленого, які дадуть можливість виробити більш ефективні шляхи вирішення конфлікту» [1, с. 25].

Попри миротворчі заяви дипломатів, ця гібридна неоголошена війна буде тривати і надалі. Конфлікт буде дещо змінювати свої форми, але не сутність. Для В. Путіна війна скінчиться лише тоді, коли Україна й українці капітулюють і стануть невід'ємною складовою частиною великодержавної Росії та «Руссака міра». Для Української держави – коли РФ як імперський проект зникне з політичної мапи світу.

Оскільки збройне протистояння між Москвою та Києвом скоротилося до мінімуму (обстріли і перестрілки на лінії зіткнення станом на кінець літа 2017 р.), головним полем битви стає інформаційний простір, де ведеться жорстока, щоденна інформаційна війна РФ супроти України. Саме засоби масової інформації (телебачення, Інтернет, газети, часописи, радіо тощо) стають реальною і дієвою зброєю у цій гібридній війні. Відновлення Російської неоавторитарної імперії, повернення майже всіх пострадянських республік в обійми Москви є нагальним завданням для Кремля. У той же час вирішення цих завдань робиться не традиційними засобами впливу (військом, дипломатією тощо), а з використанням новітніх інформаційних технологій, які звичайних, пересічних людей перетворюють на зомбованих істот, біороботів. Головним інструментом у цих загарбницьких планах мала стати і стала, зрештою, агресивна інформаційна пропаганда РФ. Зазначимо, що ця інформаційна агресія Кремлем здійснювалася й здійснюється наразі на всій території України, але стала вона дієвою лише там, де найбільшого

розповсюдження набув концепт «Руссака міра», а українська ідентичність (українськість) була найменш представлена – у Криму та на сході України. Враховуючи, що військовий чинник Україною в боротьбі з РФ використовується недостатньо (як і політичний, економічний, фінансовий тощо), на перший план виходить інформаційний. Інформаційна компонента має всі шанси стати головним чинником у протистоянні Києва і Москви, у тому числі й протидії агресивній експансії через ідеологічний концепт під назвою «Русській мір». Тому в гібридній війні інформаційна безпека має стати одним із пріоритетів у справі захисту державного суверенітету і незалежності України, національних інтересів, консолідації суспільства та відновлення територіальної цілісності нашої Батьківщини [7, с. 48–49].

Ми переконані, що сучасна гібридна російсько-українська війна – не звичайне збройне міждержавне протистояння за землі, природні ресурси, населення тощо. За влучним висловом вченого Л. Залізняка, це цивілізаційний конфлікт [5, с. 5].

Щоб досягнути сутності цивілізаційного протистояння на теренах України на початку ХХІ ст. між демократичною Європою й авторитарною Росією, треба добре знати історію їх взаємин. Європа не завжди була «демократичною», але саме демократія, ліберально-ринкові і загальнохристиянські цінності посприяли перетворенню цього західного регіону Євразії у локомотив розвитку людської цивілізації.

На противагу цьому російська централізована держава творилася на засадах азійського способу виробництва, головними елементами якого є

монополізація, одержавлення усіх сфер життя і концентрація усієї влади в одних руках [5, с. 122–142].

Саме завдяки цим системоутворюючим чинникам маленьке Московське князівство перетворилося з часом на величезну Російську імперію, а згодом – й у СРСР з величезною кількістю сателітів у всьому світі. Ці фантомні імперські тоталітарні спогади про велич і геополітичне домінування підживлюють наразі реваншистські настрої В. Путіна та його поплічників. Ось тому, поки Росія існуватиме у форматі де-юре федерації, а де-факто – імперії, Україна приречена бути полем битви між європейською та євразійською цивілізаціями. У свою чергу засадничі відмінності в етнічних, державотворчих, націєтворчих й етнокультурних традиціях українців та росіян були, є і будуть джерелом перманентного російсько-українського протистояння. Цей цивілізаційний конфлікт триватиме до повної перемоги однієї з конфліктуючих сил. Тому українцям треба налаштуватися на довготривале протистояння з північно-східним агресором.

Будь-яка війна є величезним випробуванням для держави і нації, російсько-українське військове протистояння не є винятком з правил. Уже четвертий рік поспіль триває цей конфлікт, тому настав час осмислювати і конкретизувати його суспільно-політичні наслідки як для України, так і для світової спільноти.

Довгий час Європа перебувала у комфортному стані – мир і злагода на континенті (розпад Югославії й балканські війни стали лише тимчасовим «прикрим непорозумінням»). Але з обранням президентом РФ на початку 2000 р. В. Путіна ця держава «почала вставати з колін» і, зрештою, розпочала формувати під

себе світоустрій. Спочатку це переформатування стосувалося лише так званого «ближнього зарубіжжя» (Грузія та Україна), згодом прийшов час і «далекого зарубіжжя» (Сирія). Євроатлантична спільнота мала можливість зразу ж зупинити реваншизм і неоімперські амбіції Кремля, давши зелене світло на саміті НАТО у Бухаресті (2007 р.) щодо плану дій членства України й Грузії у цьому оборонному альянсі. Але цей план був заблокований провідними європейськими країнами, як наслідок – російсько-грузинська війна 2008 р., посилення РФ і послаблення європейської цивілізації. Якщо В. Путін зробив для себе висновки з цього конфлікту, розпочав військову реформу, переозброєння армії та посилив інформаційний тиск на ближнє і далеке зарубіжжя, то євроатлантична спільнота майже проігнорувала початок нової холодної війни та її поступове переростання у «гарячу» стадію. Анексія Криму РФ застала зненацька ЄС і США. Будапештський меморандум виявився лише декларацією про наміри, й Україна опинилася сам на сам з агресором. Далі були дипломатичні перемовини, «глибока стурбованість» наших західних далеких і близьких сусідів, «Мінськ – 1», «Мінськ – 2», зустрічі у нормандському форматі тощо. Проте все це була не боротьба з агресією РФ, а, ймовірно, лише імітація цієї боротьби. Нам це нагадує 1938 р., коли ціною долі Чехословаччини Франція і Велика Британія намагалися задовольнити хижі апетити Німеччини. Замість миру Європа отримала Другу світову війну.

Чи зробили європейські лідери висновки з подій минувшини? Сподіваємося, що так. Коли чехи капітулювали перед нацистами, то українці дали бій

«рашистам» і четвертий рік поспіль тримають лінію фронту. Євроатлантичній спільноті треба не задовольнятися меморандумами про мир і порозуміння з РФ, а розпочати активно реагувати на російсько-українську війну. Для цього їм потрібно: 1) змінити напрямок політики щодо порушників міжнародних домовленостей та не потурати агресору, а швидко його карати; 2) реформувати НАТО у контексті сучасних геополітичних і геостратегічних викликів та особливостей гібридного протистояння; 3) посилити інформаційну безпеку та успішно протидіяти тотальній фейковій пропаганді й кібератакам з боку РФ; 4) блискавично реагувати на порушення кордонів як членів НАТО, так і країн ЄС й асоційованих з ними держав (таких, як Україна), яких можна віднести до європейської цивілізації.

Україна перебуває у самісінькому центрі цивілізаційного протистояння, тому вона має швидше реагувати на збройну й інформаційну агресію РФ. Українські можновладці, військовики, політики, аналітики, інтелектуали й свідомі громадяни мають осмислити передумови, перебіг і сутність російської агресії супроти українців та зробити виважені висновки. На нашу думку, найголовнішими суспільно-політичними наслідками війни на сході України у 2014–2017 рр. є значне посилення низки факторів.

Перший – *мілітарний*. Найкращим захисником України й українців є не міжнародні меморандуми, договори, пакти і домовленості, а ЗСУ. Тільки українська армія є надійним гарантом Української Самостійної Соборної Держави. Союзники можуть зрадити, а патріотична, професійна, добре мотивована

українська національна армія завжди буде на сторожі української державності. Майже 23 роки ЗСУ цілеспрямовано знищувалися, розкладалися, обкрадалися й упосліджувалися, але прийшов час випробувань й українські військовики та добровольці зупинили ворожу навалу й продовжують утримувати східний фронт. Тому українська армія має бути дофінансована, переозброєна, реформована й українізована. На нашу думку, в суспільстві має бути лише чотири привілейовані й найбільш високооплачувані професії: військовослужбовці, правоохоронці, медики і педагоги, а не топчиновники, нардепи і судді.

Одним із головних факторів кардинального оновлення ЗСУ є вітчизняний військово-промисловий комплекс (далі – ВПК). Саме Україна за часів тоталітаризму була одним із найбільших центрів радянського ВПК. Після дезінтеграції СРСР для українського ВПК настали скрутні часи. Незважаючи на ці негаразди, Україна близько 20 років перебувала у топ-десятці експортерів зброї і військового спорядження. Але все це було не розвитком її ВПК, а його стагнацією і деградацією (оскільки він існував за рахунок радянських технологій і продажу старих воєнних запасів).

Врешті-решт, прийшов час кардинальних змін й оновлення. Ми стовідсотково погоджуємося з П. Гай-Нижником, що Україна якнайшвидше має відновити, модернізувати і посилити ВПК, перевести його на сучасні інноваційні технології, розпочати виробництво не лише оборонного, а й наступального озброєння [2, с. 41]. П. Гай-Нижник пропонує свій алгоритм посилення мілітарної міці Української держави: «Слід негайно сформувати підрозділи

т.зв. кібервійськ та військ електронної протидії, започаткувати створення космічних військ та відповідних науково-технічних лабораторій, налагодити виробництво протитанкової зброї, відродити військово-морські сили, яким не варто зосереджуватися цілковито у Криму, і досвід 2014 року це підтверджує. Нагальною потребою є скоординувати зусилля усієї держави на відновлення сучасних військово-повітряних сил і так званої стратегічної системи протиповітряної оборони, зокрема поставити на озброєння ракети середньої дальності. Йдеться про створення, наприклад, високоточної і потужної неядерної зброї/комплексу засобів, здатних завдати швидкого й нищівного удару по критичній інфраструктурі ймовірного агресора (хімічні заводи, дамби, ядерні та інші електростанції, важливі урядові та військові об'єкти, центри управління, зв'язку, забезпечення тощо). Україні необхідно вже тепер узятися за створення неядерних ракетних систем із потенційною дальністю дії близько 2500 – 4000 км тощо. У перспективу має бути закладено й щонайшвидша здатність опанування тактичною ядерною зброєю. Загалом же військова організація держави, її військово-промисловий комплекс, система озброєння ЗСУ тощо потребують не просто перебудови, вони потребують відбудови її з нуля, за нормами і стандартами нового часу» [2, с. 41–42].

Зрештою, це революційне оновлення ЗСУ і ВПК допоможе Україні перетворитися з потенційного регіонального лідера у найближчій перспективі після перемоги над РФ у потужну світову державу.

Другий чинник – *державницький*. Лише правова, демократична, інноваційна, заможна держава може гарантувати

Україні й українцям поступальний розвиток, збереження української самобутності та геополітичну суб'єктність. На жаль, наразі Українська держава за своєю сутністю є кланово-олігархічною, тому вона потребує нагального реформування. За чверть століття свого сучасного розвитку Україна перетворилася на квазідержаву з кланово-олігархічною економікою і управлінням, типову бідну країну т.зв. «третього світу», яка приречена лише на бідність і вимирання. Якщо олігархів та їхніх поплічників влаштовує така ситуація, то переважну більшість українців і особливо їх пасіонарну частину такий стан не задовольняє. Тому ця неможливість еволюційним шляхом здолати важкий спадок колоніалізму і тоталітаризму призвела до виникнення революційних передумов. Зрештою, антикучмівські виступи у 2000–2002 рр., Помаранчева революція 2004–2005 рр. – це своєрідні підготовчі етапи, які призвели до революційного зриву на зламі 2013–2014 рр.

З цього приводу Я. Потапенко зазначав, що час, який сплинув після завершення Євромайдану, чітко продемонстрував: олігархічно-корупційну систему нова влада демонтувати не наважується, як і проводити кардинальні реформи й люстрацію. На його думку, Революція гідності і спроби окремих олігархів одразу після революційних подій максимально розширити власні статки та вплив унаочнили очевидну неможливість побудувати сучасну європейську демократію й ефективну економіку в Україні без рішучого й остаточного витіснення олігархів від планування та реалізації державної політики [6, с. 98–99].

Разом з тим сучасна російсько-українська війна – це не класичний

військовий конфлікт з оголошенням війни, переведенням народного господарства на військові рейки, мобілізацією всіх наявних ресурсів, суцільним фронтом бойових дій тощо, а гібридне протистояння, коли солдати без розпізнавальних знаків захоплюють («віджимають») величезні території, між ворогуючими країнами не припиняються дипломатичні, політичні, економічні, культурні зв'язки й одночасно ведеться активна інформаційна війна та перманентні відкриті і приховані збройні сутички з можливою повномасштабною ескалацією військового конфлікту. Така гібридна війна може тривати довго. Тому українцям треба повсякчас підтримувати боєготовність, контролювати Східний (Донбас) і Південний (Крим) зовнішні фронти та перейти у наступ на внутрішньому – ліквідувати олігархат, подолати наслідки тоталітаризму, колоніалізму та зберегти і розвинути самобутність українців.

Кланово-олігархічна система функціонує в Україні вже понад два десятиліття. І ліквідувати її одним вольовим рішенням не вийде, оскільки вона проникла в усі сфери політики, економіки, культури українського суспільства. Головна риса олігархату – нероздільне поєднання великого бізнесу з корупційною владою, монополізація економіки, нищення середнього і малого бізнесу, ігнорування ринкових і конкурентних засад в економіці. Внаслідок панування кланово-олігархічної системи в Україні відбувається поляризація суспільства, казкове збагачення жменьки нуворішів і масове збіднення мільйонів пересічних українців, деградація держави і перетворення її на сировинний додаток до розвинених економік та джерело дешевого

працевдатного населення. Незважаючи на цей складний діагноз, в Україні є майбутнє.

Насамперед треба цілковито ліквідувати кланово-олігархічну систему шляхом комплексного вирішення таких проблем: остаточно розділити бізнес і владу, стовідсотково оновити політичну еліту, завершити реформування економіки та банківсько-фінансової сфери, розвивати конкурентне середовище та середній і малий бізнес. Є нагальна потреба у продовженні важливих радикальних змін у державній сфері (виконавчій, законодавчій і судовій гілках виконавчої влади), Збройних силах України і правоохоронних органах. Також треба раз і назавжди позбавити політичний, економічний, фінансовий, безпековий, інформаційний та національно-культурний простір України від явних і прихованих агентів впливу РФ.

Третій елемент – *національний*. На зламі XX – XXI ст. головним трендом розвитку людської цивілізації є глобалізація. Саме вона має стати рушієм розвитку людської цивілізації, скоротити відстань між заможними і бідними країнами, пришвидшити прогрес та втілити інновації в усі сфери життя. Але час показав, що неможливо все уніфікувати, а національна компонента залишається вагомим чинником як для зовнішньої міжнародної політики, так і для внутрішньої розбудови багатьох держав і націй. Зрештою, сам глобалізм виявився не панацеєю від усіх бід і негараздів.

З цього приводу директор НДІУ Б. Галайко наголошує: «Сьогодні відчувається глобальна криза як економічної моделі, так і штучних мультикультуралістичних моделей суспільства ідентичностей. Паралельно панівні фінансово-промислові

еліти світу продовжують обороняти цінності глобалізму, окреслюючи національне відродження маніпулятивним терміном «популізм». Водночас у Європі та світі спостерігаємо ренесанс націоналізмів, які можемо окреслити як третю хвилю національного відродження. У сусідніх до України країнах – Литві, Польщі, Угорщині – сьогодні при владі національно орієнтовані консервативні сили. У США спостерігаємо аналогічні процеси, коли у суспільстві домінують традиційні консервативні погляди. Власне, остання президентська кампанія 2016 року у США стала тріумфальним поверненням націоналістичних цінностей у велику політику» [4, с. 59].

Під час найбільш активної фази російсько-української війни саме національний фактор гуртував українців і єднав їх лави у боротьбі із званісним і жорстоким агресором. В. Путін сподівався, що майже чвертьстолітня «тиха» денационалізація українців призведе до зникнення української нації. Але його сподівання виявилися марними. Українці, росіяни, кримські татари, євреї, молдаване, поляки, білоруси та інші етнічні спільноти Української держави об'єдналися і створили українську політичну націю, яка зупинила путінських терористів.

Четверта складова – *етнокультурна*. Майже всі завойовники (за винятком литовців), які колись панували на українських етнічних землях, прагнули не лише завоювати українців, а й з часом поглинути їх. З цією метою вони насаджували свою мову, культуру, традиції, звичаї, віру тощо. Найбільшої етнокультурної дискримінації зазнали українці у радянську добу. З відновленням української державності розпочався

етнокультурний ренесанс, але дуже швидко він зупинився і почав стагнувати. Попри шалений наступ ідеологом концепту «Русскага міра» і глобалізації, байдужості корумпованої влади і пересічних громадян, свідомим українцям вдалося зберегти і дещо розширити вживання рідної мови та пошанування етнокультурних традицій. Символічно, що агресор захопив лише ті терени, де безроздільно панували російська мова і пострадянська ерзац-культура (совок). Тому українцям і надалі треба оберігати та розвивати (якісно і кількісно) етнокультурну складову національної культури.

За біблійними переказами, Мойсей сорок років водив свій народ пустелею, допоки не помер останній єврей, який пам'ятав єгипетське рабство, і лише потім він привів їх до землі обіцяної. Багато хто з вітчизняних інтелектуалів і політиків пропагує таку тактику дій, суть якої полягає у природній зміні людських поколінь. Мовби з часом відійдуть у небуття т.зв. «совки», а молодь апріорі виросте патріотами. На превеликий жаль, ця концепція у сучасних умовах не працює. За Україну й українців треба боротися повсякчас і на всіх фронтах (військових, ідеологічних, інформаційних, економічних, політичних, культурних, освітніх тощо). У третьому тисячолітті живемо у глобалізованому світі і не можна відмежуватися від нього великою стіною на кшталт т.зв. Берлінського муру. Треба вміти опановувати ситуацію і допомагати співвітчизникам ставати згуртованою політичною нацією, нацією переможців! З цією метою необхідно культивувати любов до рідної мови й етнокультури, впроваджувати національно-патріотичне виховання від дитячого садочка до

вишу та розвивати усвідомлене знання української історії [8, с. 131].

У зв'язку з активним наступом на Україну псевдоідеологеми «Русскага міра» є нагальна потреба у розгортанні всебічної українізації. Під українізацією ми розуміємо послідовну діяльність держави, спрямовану на розгортання україноцентричної ідеології в усіх сферах життєдіяльності суспільства – політиці, економіці, культурі, освіті, науці, війську, поліції тощо [8, с. 132].

Разом з цим українізація – це не лише механічне, одновимірне витіснення російської мови з усіх царин і заміна її на українську. Насамперед українізація має стати загальновизнаною і офіційною ідеологічною політикою, ідеологічним підґрунтям Української держави та дієвим засобом подолання наслідків російського колоніалізму, радянського тоталітаризму й путінського імперіалізму та збереження і розвитку рідної мови, культури, традицій, звичаїв, менталітету і самотутності українців.

П'ятий елемент – *цивілізаційний*. З часу утворення Київської Русі (кінець IX ст.) і до середини XVII ст. Україна перебувала у континуумі європейської цивілізації. Проте після підпорядкування Гетьманщини Московському царству Україна поступово стає частиною євразійської цивілізації. Західна Україна ще деякий час єднала Наддніпрянщину з Європою, але після Другої світової війни так звана «залізна завіса» відокремила Україну від європейської цивілізації. Понад трьохсотлітнє перебування українців у євразійському геополітичному просторі наклало на них сильний відбиток. Тому, незважаючи на відновлення Української держави у 1991 р., Україна ніяк не могла остаточно розірвати євразійські

цивілізаційні тенети. Лише збройна та інформаційна агресія РФ має допомогти українцям, врешті-решт, позбутися євразійства і повернутися в лоно материнської європейської цивілізації.

Таким чином, проаналізувавши російську військову й інформаційну агресію супроти українців та сучасні суспільні наслідки війни та сході України у 2014 – 2017 рр., можна дійти висновку, що це не звичайне збройне протистояння за землі, природні ресурси, населення тощо, а цивілізаційний конфлікт найвищого рівня. Зрештою, якщо його вчасно не зупинити, він може призвести до Третьої світової війни. Незважаючи на кількісну та якісну перевагу агресора, Україна зупинила збройне вторгнення нападників.

Щодо суспільно-політичних наслідків російсько-української війни, то їх можна охарактеризувати у двох головних вимірах: геополітичному і внутрішньоукраїнському. Геостратегічний аспект передбачає жорстке реагування на порушників міжнародного права і міждержавних домовленостей; реформування євроатлантичного оборонного альянсу у контексті сучасних геополітичних і геостратегічних викликів й особливостей збройного і гібридного протистояння; посилення інформаційної безпеки та протидії тотальній фейковій пропаганді й кібератакам з боку РФ; блискавичне реагування на порушення будь-яким агресором кордонів як членів НАТО, так і країн ЄС й асоційованих з ними держав, яких можна ототожнити з європейською цивілізацією. У свою чергу регіональний, внутрішньоукраїнський дискурс прямо пов'язаний з посиленням таких визначальних факторів у розвитку України, Української держави

й українського суспільства, як: мілітарний (дофінансування, переозброєння, реформування й українізація армії); державницький (переформатування і ліквідація кланово-олігархічної моделі та розбудова правової, демократичної, високотехнологічної і заможної Української Самостійної Соборної Держави); національний (творення української політичної нації); етнокультурний (українізація України, розширення вживання рідної мови та збереження українцями етнокультурних звичаїв і традицій) і цивілізаційний (повернення України й українців у геополітичний, гео економічний і геокультурний простір європейської цивілізації).

ЛІТЕРАТУРА

1. Агресія Російської Федерації проти України: проблеми оптимізації державного управління та системи національної безпеки. Експертно-аналітична доповідь / П. П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. – К.: МП «Леся», 2016. – 28 с.

2. Гай-Нижник П. Основні засади Стратегії деокупації та реінтеграції Криму в контексті національної безпеки України: штрихи до проблеми й напрямки розв'язання / П. Гай-Нижник. – К.: МП «Леся», 2017. – 52 с.

3. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення / П. П. Гай-Нижник. – К.: МП «Леся», 2017. – 332 с.

4. Галайко Б. М. Підстави сучасного українського соціал-націоналізму // Соціальна політика в теорії і практиці українського націоналізму: історія і сьогодення. Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 75-й річниці УПА. Івано-Франківськ, 19–20 травня 2017 р. /

Наук. ред. О. М. Сич / Б. М. Галайко. – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2017. – С. 54–60.

5. Залізник Л. Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки і суть російсько-української війни 2014 р. / Л. Л. Залізник. – Київ: Шлях, 2014. – 168 с.

6. Потапенко Я. П'ята російсько-українська війна: від Майдану до східного фронту (підходи, оцінки, інтерпретації): монографія / Я. Потапенко. – Переяслав-Хмельницький: Видавництво К С В, 2016. – 304 с.

7. Фігурний Ю. «Русский мир» – важливий чинник агресії Російської Федерації супроти України й українців / Ю. Фігурний // Українознавство. – 2016. – № 3 (60). – С. 40–59.

8. Фігурний Ю. Роль Української національної революції початку XXI ст. в етнополітичних та етнокультурних процесах / Ю. Фігурний // Україна в сучасному європейському просторі в умовах зовнішньополітичних викликів: зб. наук. праць за матеріалами Міжн. наук.-практ. конф., 18–19 трав. 2017 р. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – С. 128–133.

REFERENCES

1. HAI-NYZHNYK, P., ed., ZALIZNIAK, L., KRASNODEMSKA, I., FIHURNYI, Yu., CHYRKOV, O., CHUPRII, L. (2016). *Aggression of the Russian Federation against Ukraine: Problems of Optimization of Public Administration and National Security System. Expert and Analytical Report*. Kyiv: MP "Lesia", 28 p. [in Ukr.]

2. HAI-NYZHNYK, P. (2017). *Basic Principles of the Strategy for De-Occupation and Reintegration of Crimea in the Context of National Security of Ukraine: Aspects of the Problem and Solution Areas*. Kyiv: MP "Lesia", 52 p. [in Ukr.]

3. HAI-NYZHNYK, P. (2017). *Russia against Ukraine (1990–2016): From the Policy of Blackmail and Coercion to the War for Absorption and Attempts to Destroy*. Kyiv: MP "Lesia", 332 p. [in Ukr.]

4. HALAIKO, B. (2017). The Foundations of Modern Ukrainian Social-Nationalism. In: *Sotsialna polityka v teorii i praktytsi ukrainskoho natsionalizmu: istoriia i sohodennia. Materialy VII vseukrainskoi naukovoï konferentsii, prysviachenoï 75-i richnytsi UPA. Ivano-Frankivsk, 19–20 travnia 2017 r.* (Social Policy in Theory and Practice of Ukrainian Nationalism: History and Modernity. Proceedings of the 7th All-Ukrainian Scientific Conference Devoted to the 75th Anniversary of the UPA. May 2017). Ivano-Frankivsk: Lileia NV, pp. 54–60. [in Ukr.]

5. ZALIZNIAK, L. (2014). *Ukraine between East and West. On the Origins and Essence of the Russian-Ukrainian War of 2014*. Kyiv: Shliakh, 168 p. [in Ukr.]

6. POTAPENKO, Ya. (2016). *Fifth Russian-Ukrainian War: From Maidan to Eastern Front (Approaches, Estimations, Interpretations)*.

A Monograph. Pereiaslav-Khmelnytskyi: Vydavnytstvo KSV, 304 p. [in Ukr.]

7. FIHURNYI, Yu. (2016). “Russian World” as an Important Factor in the Aggression of the Russian Federation against Ukraine and Ukrainians. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies)*. Vol. 3 (60), pp. 40–59. [in Ukr.]

8. FIHURNYI, Yu. (2017). The Role of the Ukrainian National Revolution of the Early Twenty-First Century in Ethnopolitical and Ethnocultural Processes. In: *Ukraina v suchasnomu yevropeiskomu prostori v umovakh zovnishnopolitychnykh vyklykiv: zb. nauk. prats za materialamy Mizhn. nauk.-prak. konf., 18–19 trav. 2017 r.* (Ukraine in the Modern European Space under the Conditions of Foreign Policy Challenges. Collected Scientific Works after the International Research and Practice Conference Proceedings. May 2017). Pereiaslav-Khmelnytskyi, pp. 128–133. [in Ukr.]

Yu. Fihurnyi

Military and Information Aggression of the Russian Federation against Ukraine and Ukrainians and Its Modern Social Consequences

Abstract

The article analyzes the military and information aggression of the Russian Federation against Ukraine and Ukrainians, as well as its contemporary social consequences. Despite the quantitative and qualitative advantage of the aggressor, Ukraine stopped armed invasion of the attackers. As for the sociopolitical consequences of the Russian-Ukrainian War, they can be characterized in two main dimensions: geopolitical and intra-Ukrainian. The geostrategic aspect involves a rigorous response to violators of international law and interstate agreements; reforming the Euro-Atlantic defense alliance in the context of the current challenges and peculiarities of armed and hybrid confrontation; strengthening of information security and counteraction to all-out false propaganda and cyber attacks from the Russian Federation; a lightning-fast response to the violation of borders as of the members of NATO so the EU and its associated states which can be identified with European civilization. Domestic Ukrainian discourse is directly linked to the strengthening of such determinants in the development of Ukraine and society: military (additional funding, rearmament, reformation, and Ukrainianization of the army); state-owned (reformatting and eliminating the clan-oligarchic model and building a legal, democratic, high-tech, and wealthy state); national (the creation of a Ukrainian political nation); ethnocultural (Ukrainianization of Ukraine, expansion of the use of the native language and the preservation of ethnic and cultural customs and traditions by Ukrainians); and civilization-oriented (the return of Ukraine and Ukrainians to the geopolitical, geoeconomic and geocultural realm of European civilization).